

ایران زندگی

جامعه‌شناسان در گفت‌وگو با «ایران» چالش سالمندی جمعیت را بررسی کردند

عصر جوانی

مهسا قوی کلب
روزنامه نگار

۱۳۳۰ تا ۱۳۶۰ رشد ۳ درصدی داشت که می‌توان گفت به نوعی انفجار جمعیت بود، همین امر سبب شد، سیاستگذاران در اولین برنامه جمعیتی بعد از انقلاب دقیقاً پس از سرشماری سال ۱۳۶۵ در سال ۱۳۶۸ برنامه تنظیم خانواده را در صدر برنامه‌های جمعیت بگنجانند تا رشدی سابقه جمعیت تعدیل شود.

این جمعیت‌شناس به اهمیت دوره پنجره جمعیتی اشاره کرده و هشدار می‌دهد: ما در دوره پنجره جمعیتی هستیم اما قدرش را نمی‌دانیم، سالمندی، پیامد کاهش باروری است و باید جدی گرفته شود. با این همه و با وجود اینکه در دهه ۶۰ جمعیت ایران، جوان‌ترین جمعیت دنیا بود اما در حال حاضر بتدریج در حال تبدیل شدن به کشوری سالمند در سال‌های آینده هستیم. در میان کشورهای سالمند دنیا می‌توانیم از این‌را مثال بزنیم: این کشور ۴۰ سال است که سالخورده است، ۲۰ درصد جمعیت این کشور ۶۵ سال به بالا هستند و ۶۰ درصد هم ۱۵ تا ۶۴ ساله که جمعیت بالقوه فعال ژاپن را تشکیل می‌دهند. این جامعه‌شناس به سرشماری دهه ۶۰ اشاره کرده و می‌گوید: برگردیم به سرشماری سال ۱۳۶۵، در آن سال ۴۶ درصد جمعیت هم ایران زیر ۱۵ سال بودند، ۳ تا ۴ درصد جمعیت هم بالای ۶۵ سال سن داشتند، بر اساس پیش‌بینی‌های انجام شده در سال ۱۴۳۰ مانند تمام کشورهای دنیا سالمند خواهیم شد، در واقع تمامی کشورها این تجربه را داشتند یا در نهایت تجربه می‌کنند. در دهه ۶۰، رقمی در حدود ۵۰ درصد جمعیت کشور ۱۵ تا ۶۴ ساله بودند، البته سالخوردگی جمعیت مفهومی آماری است و با پیری بیولوژیک فرق دارد.

چالش سالخوردگی امری اجتناب‌ناپذیر است، اما به اعتقاد میرزایی، دولتمردان و سیاستگذاران باید برای جلوگیری از مشکلات ناشی از این چالش برنامه‌ریزی‌های مفصلی داشته باشند. از مواردی که می‌تواند در این امر تا اندازه قابل توجهی مؤثر باشد، تسهیل ازدواج با حل مشکل مسکن جوانان است، در نهایت برای جلوگیری از چالش سالمندی باید بدرستی چاره‌اندیشی شود. سالخوردگی جمعیت، چالشی است که باید به طور جدی با آن مواجه شد. در مرحله سالخوردگی جمعیت در ایران، ۶۲ درصد جمعیت ۱۵ تا ۶۴ ساله خواهند بود و این رقم جمعیت فعالی است که باید جامعه را بسازد. پس باید جوانان را توانمند کنیم، در نهایت سالمندانی توانمند خواهیم داشت و مشکلات هم به مراتب کمتر خواهد شد.

او در ادامه بیان می‌دارد: در سال‌های گذشته با افزایش پذیرش دانشگاه‌ها و توسعه آنها، بر میزان افراد تحصیلکرده‌بشدت افزوده شد، از این رو با بالا رفتن میزان تحصیلات و عدم پذیرش جوانان در خصوص قبول هر شغلی، بر تعداد جوانان بیکار کشور هم افزوده شد، از آن جایی که برای فرزندآوری باید شرایط ازدواج وجود داشته باشد، نیاز است که به مقوله اشتغالزایی بیش از هر بخش دیگری نگریسته شود. قطعاً هر جوانی دوست دارد که ازدواج کند و صاحب فرزند شود، ولی باید در گام نخست شرایط لازم برای تشکیل خانواده وجود داشته باشد، در نهایت باید بپذیریم که چالش سالخوردگی

با پیشرفت تکنولوژی و افزایش روش‌های مدرن مبارزه با انواع بیماری‌ها، آمار مرگ و میرها هم در بدو تولد و هم در سنین مختلف کاهش یافت، تا جایی که حالا به گفته کارشناسان، کل دنیا به سمت سالمندشدن پیش رفته و این امر می‌تواند به چالشی نگران‌کننده برای دولت‌ها بدل شود. کشور ما هم همانند سایر کشورها چند سالی است، از آمار پیش‌بینی‌ها در خصوص سالمندی جمعیت نگران شده و کم و بیش درگیر این چالش شده است. بر اساس آمارهایی که دبیرخانه شورای ملی سالمندان و مرکز آمار ارائه کرده، در حال حاضر ۱۱ درصد جمعیت کل کشور سالمند هستند و پیش‌بینی می‌شود که در سال ۱۴۲۱ این رقم به ۲۰ درصد برسد و در سال ۱۴۳۵ با شیبی صعودی به رقمی معادل ۳۳ درصد برسد. از سوی دیگر نسبت جمعیت سالمندان ۶۵ سال و بالاتر جهان در سال ۲۰۲۰ رقمی معادل ۹٫۳ درصد برآورد شده و پیش‌بینی می‌شود، این رقم تا سال ۲۰۵۰ با شیبی شدت تصاعدی به ۲۲٫۸ درصد برسد. حدود ۵۰ سال است که بسیاری از کشورهای دنیا در حال دست و پنجه نرم کردن با چالش سالمندی جمعیت هستند تا جایی که در نیم قرن اخیر رشد جمعیت سالمندان شیبی معادل ۶٫۴ درصد داشته و سبب شده جمعیت سالمندان بالای ۶۵ سال جهان به ۷۰۳ میلیون نفر برسد.

دکتر محمدمیرزایی

جمعیت‌شناس و استاد دانشگاه با اشاره به این که تحولات جمعیت و ویژگی‌های جمعیتی در بستر روندهایی خاص شکل می‌گیرد، به «ایران» می‌گوید: در قرون و اعصار گذشته، هم مرگ و میر زیاد بوده و هم زاد و ولد آمار بالایی داشته، از این رو همیشه ساختار هم‌سنی هم ثابت باقی می‌ماند، این در حالی است که در بستر تحولات یکی دو قرن اخیر، مرگ و میر نوزادان و اطفال کاهش یافته است. تا قبل از انقلاب صنعتی از هر ۱۰۰۰ نوزاد بیش از ۳۰۰ نوزاد تا یک سالگی و بیش از ۵۰۰ نوزاد تا ۵ سالگی فوت می‌شدند و همین امر سبب می‌شد، جمعیت در دراز مدت، رشد اندکی داشته باشد. در قرن ۱۹ و پس از کشف پاستور و تولید واکسن‌های مختلف، تولید آنتی‌بیوتیک‌ها و داروهای گوناگون، روش‌های مبارزه با مالاریا، سل و اکتشافات علمی دیگر، رقم مرگ و میر هم در نوزادان و اطفال و هم در سالمندان پایین آمد و جمعیت به صورت انفجاری رشد کرد.

به گفته او، رشد جمعیتی که در کشور ما در دهه ۶۰ اتفاق افتاد، به نوعی در همه دنیا هم با شدت و ضعف تجربه شد. در کشورهای پیشرفته و صنعتی در همان سال‌ها به این نتیجه رسیدند که مرگ و میر پایین آمده و فرزندان متولد شده تا اندازه قابل توجهی زنده می‌مانند، از این رو سیاستمداران در نیمه دوم قرن ۱۹ به فکر برنامه‌ریزی‌های جدید با هدف کاهش زاد و ولد افتادند. دستاوردهای عظیم تکنولوژی بعد از جنگ جهانی دوم سبب شد که میزان مرگ و میر در کشورهای در حال توسعه هم کاهش پیدا کند، کشور ما هم در سال‌های

وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات:

۲۰ میلیون پورت پرسرعت
فیبر نوری راه‌اندازی می‌شود

۱۹ صفحه

بارندگی‌های اخیر بخش زیادی از خشکسالی پاییزه را
در مناطق کم باران جبران کرد

پایان عطش استان‌های جنوبی

۱۸ صفحه

مخاطب نمایش زندگی تجملاتی چه کسانی هستند؟
از پستونک طلا تا کله پاچه طلاکوب

۲۰ صفحه

جبران خسارت‌های مردم از سوی بنیاد مستضعفان

سیل مورموری ۱۱۷ میلیارد تومان
خسارت زد

۱۸ صفحه

سالمندی، ابرچالشی در آینده

مهدی میرزایی
روانشناس

به سالمندی به‌عنوان یک ابرچالشی نگریسته می‌شود. اگر بخواهیم به سالمندی نگاه کنیم، متوجه می‌شویم که در فرهنگ ما جایگاه و ارزش زیادی دارد. اساساً موضوعات سالمندی در کشورهایی مانند کشور ما، به‌عنوان یک مشکل بزرگ مطرح می‌شود.

از چند منظر باید به این چالش توجه کنیم، یکی از موضوعات مهم در این حوزه، سبک زندگی و بهداشت و درمان افرادی است که در سالمندی قرار می‌گیرند، این افراد چنانچه آمادگی لازم به لحاظ جسمانی و روانی نداشته باشند، فرد و جامعه دچار مشکلات زیادی می‌شوند. اگر بخواهیم زیست خوبی داشته باشیم باید به فکر یک زندگی ۱۰۰ ساله باشیم؛ یعنی بیندیشیم که قرار است تا ۱۰۰ سالگی زندگی کنیم. با توجه به پیشرفت تکنولوژی‌های مدرن دور از انتظار نیست که افراد به این سنین برسند. به طور معمول بعد از ۶۵ سالگی، بدن به فیزیولوژی خوب، امنیت روانی بالا و ارتباطات مناسب نیاز دارد. وقتی به مطالعات در این حوزه دقیق می‌شویم، بر اساس تحقیقات ایسپا (مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران) پی می‌بریم که «QLI» بالا یا همان شاخص‌های کیفیت زندگی، باید بالا باشد تا بتوان سالمندی خوبی را تجربه کرد. شاخص‌های کیفیت زندگی به ۴ مورد سلامت جسمی، سلامت روانی، روابط اجتماعی و محیط زندگی مرتبط هستند. این شاخص در کشور ما در سال ۱۳۹۳ به میزان ۵۳٫۸ درصد بود و نشان از این داشت که کشور ما برای دوره سالمندی آمادگی لازم را ندارد. در این خصوص مسائله‌ای که پیش می‌آید، این است که این روزها شکل خانواده‌ها تغییر کرده، قدیم ترها فرزندان از والدین سالمند خود نگهداری می‌کردند، اما حالا سالمندان به آسایشگاه سپرده می‌شوند، درست است که آسایشگاه‌های سالمندان در کشور به وفور وجود دارند، اما متأسفانه مشکل این است که کیفیت زندگی در آنها پایین است.

بر اساس پایش‌ها و تحقیقات به عمل آمده، در کشور ما سالمندان یا با ۵۰ درصد بیماری یا با ۸۰ درصد بیماری بازنشسته می‌شوند، این آمار نشان می‌دهد که هنگام بازنشستگی میزان سلامت جسمانی و به‌دنبال آن سلامت روانی سالمندان پایین است. وقتی افراد بازنشسته می‌شوند، معمولاً در کمترین حالت دو فرزند و با ازدواج فرزندان، عروس و داماد و نوه‌هایی دارند که باید در سنین میان‌سنی با آنها در ارتباط باشند. این در حالی است که هزینه‌های بالای زندگی و وضعیت معیشت، اجازه ارتباط متناسب به افراد سالمند نمی‌دهد و ممکن است گسست ارتباطی ایجاد شود و رفت و آمدها بسیار کم‌رنگ یا حذف شوند، از سویی دیگر این مقوله با کاهش ارتباطات بین اعضای خانواده و سالمندان، می‌تواند برای افراد آسیب‌زا باشد. در کنار وجود مشکلات و مسائل اقتصادی بحث پوشش‌های بیمه‌ای، خدمات اجتماعی و هزینه‌های پرستاری هم خیلی اهمیت دارد.

انجام تحقیقات در خصوص سبک زندگی سالمندان در سایر کشورها برای جست‌وجوی بهترین راهکارها در هر حوزه‌ای می‌تواند اماد رسان باشد، به‌عنوان نمونه در کشوری مانند ژاپن که در حال تجربه سالمندی سالمی هستند، باید ببینیم چه روش‌هایی پیاده‌سازی می‌شود و چه الگوهای مورد استفاده قرار می‌گیرد و با استفاده از همان متدها باید متناسب با الگوهای فرهنگی کشور برنامه‌ریزی‌های دقیق و مؤثر داشته باشیم. نکته دیگری که سبب ارتقای سبک کیفیت زندگی در سالمندی می‌شود، بحث پیشگیری است، برای داشتن مشکل در سالمندی، اینکه چه زیستی در جوانی باید داشت تا فشارهای اقتصادی و روانی کمتری را تحمل کنیم، بسیار اهمیت دارد. سبک زندگی و مهارت‌های زندگی برای مدیریت خود و محیط در سالمندی لازم است. اینها موضوعاتی هستند که مشکلات دوره میان‌سنی و سالمندی را کاهش می‌دهند. برای اختلالات روانی زیادی که امروز وجود دارد، باید راهکارهای مناسبی ارائه شود. الزامی است، یک بسته در قالب کیفیت زندگی ارائه شود، از جمله اینکه برای سالمندی باید پارک و پیاده راه هموار، وسایل نقلیه مناسب سالمندان وجود داشته باشد و روش‌های خرید آسان برای این گروه سنی مهیا شود و در کل محیط جامعه و شرایط زندگی، همچنین خصوصیات فرهنگی باید پذیرای جمعیت سالمند کشور باشد. از سویی دیگر در بحث جمعیت و پیشگیری از سالمند شدن کشور، باید به این نکته توجه شود که زیرساخت‌های مناسب برای احیای روحیه ازدواج افزایش پیدا کند. در بیشتر موارد جوانان به دلیل مشکلات معیشتی و بیکاری از ازدواج امتناع می‌کنند و احساس ترسی که در وجود آنها ریشه می‌دواند، سبب می‌شود که از ازدواج دوری کنند، اما در سنین بالاتر ممکن است با فراهم شدن زمینه‌های تشکیل یک زندگی مشترک، افراد ازدواج کنند، مشکل اساسی ازدواج در سنین بالا فرزندآوری است، در عین حال باید پذیرفت که فردی که در سن ۴۰ سالگی ازدواج می‌کند، دیگر به لحاظ جسمانی قابلیت فرزندآوری کافی و لازم را ندارد و ممکن است در این خصوص دچار مشکل شود.

از این رو باید الگوهای محیطی کشور در نظر گرفته و تصمیمات درست اتخاذ شود و در نهایت شرایط برای ازدواج تسهیل شود. در نهایت هم با رشد فرزندآوری، پیوستگی زنجیره جمعیت شکل گرفته و تقویت شود. در نتیجه هم نشاط اجتماعی افزایش پیدا می‌کند و هم نیروی جوان کافی وجود خواهد داشت. لازم به یاد آوری است که شکاف جمعیتی بین سالمند و افراد جوان سبب افزایش مشکلات و ارتباطات بین نسلی خواهد شد و آثار آن هم تا سالیان سال باقی خواهد ماند پس تصمیم‌گیران و سیاستگذاران باید هرچه سریعتر اقدامات لازم و درست و منطقی را در این زمینه در دستور کار داشته باشند.

پادداشت

وجود دارد، اما با برنامه‌ریزی و سیاستگذاری‌های درست و بموقع و اجرایی کردن آنها می‌توان از مشکلات پیش‌رو جلوگیری کرد. مجدد تأکید می‌کنم که در مرحله سالخوردگی جمعیت، هرم سنی شکل استوانه‌گرفته و بیش از ۱۵ درصد جمعیت در سنین بالای ۶۵ سالگی قرار می‌گیرند، این در حالی است که حدود ۶۰ درصد جمعیت ۱۵ تا ۶۴ ساله و بالقوه فعال هستند و باید برای چالش‌های مربوط به سالخوردگی جمعیت برنامه‌ریزی و چاره‌اندیشی کنند.

کاهش خدمات‌رسانی در آینده با کمبود نیروهای جوان

دکتر فیهیمه نظری، جامعه‌شناس و استاد دانشگاه نیز با بیان این که در سراسر دنیا تغییر سبک زندگی به سمت میل به داشتن رفاه فردی دیده می‌شود، به ما می‌گوید: با دیدن فیلم‌ها و رصد فضای مجازی در خصوص شرایط زندگی مردم سایر کشورها، پی می‌بریم که افراد در حال بازاندیشی برای پیدا کردن نوعی دیگر از زندگی هستند تا در نهایت سختی کمتری را در طول زندگی خود، تجربه

دکتر محمد میرزایی: ما در دوره پنجره جمعیتی هستیم اما قدرش را نمی‌دانیم، سالمندی، پیامد کاهش باروری است و باید جدی گرفته شود. با این همه و با وجود اینکه در دهه ۶۰ جمعیت ایران، جوان‌ترین جمعیت دنیا بود اما در حال حاضر بتدریج در حال تبدیل شدن به کشوری سالمند در سال‌های آینده هستیم. دکتر فیهیمه نظری: باید مجریان مربوطه حوزه جمعیت هر چه سریع‌تر برای کار بیایند تا در درازمدت با نتایج مناسبی برسیم. بی‌شک بستری‌هایی نیاز است و بدون فراهم شدن آنها نمی‌توان از فرزندآوری صحبتی به میان آورد بستری‌هایی سلسله وار از سنین کودکی تا جوانی و در نهایت ایجاد شغل مناسب برای جوانان، راه را هموار کرده و بتدریج می‌تواند از سالمندشدن جمعیت جلوگیری کند

که در بزرگسالی حتماً صاحب شغلی خواهند شد و به شخصیت آنها ارجح و مقام داده می‌شود، به آنها احترام گذاشته می‌شود و قطعاً آینده خوبی خواهند داشت، در جوانی هم بی‌شک در ایران خواهند ماند و به مردم مرز و بوم خویش خدمت خواهند کرد. وقتی می‌بینیم شمار زیادی از افراد مهاجرت کرده‌اند، ناشی از سیاست‌های اشتباه دولت‌های قبلی بوده است، بنابراین برای بیست سال آینده با سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های درست، می‌توان برنامه‌ریزی‌های مناسبی انجام داد.

به اعتقاد این جامعه‌شناس، در نهایت امر، برنامه‌ریزی‌هایی که روی کاغذ نوشته شده باید به صورت عملی ظهور پیدا کند و فقط در حد طرح برنامه باقی نماند، همین امر کفایت می‌کند تا برای آیندگان، ترسیمی از ایران زیبا با افرادی که سلامت جسمی، روحی و روانی مناسب و آینده‌ای تضمین شده دارند، داشته باشیم.

وقتی کاهش جمعیت و سوق پیدا کردن کشورها به سمت سالمندی جمعیت اتفاق می‌افتد، طبعاً پیامدهای منفی زیادی به‌دنبال دارد. یکی از مهم‌ترین پیامدها این است که با افزایش سالمندان کشور، دستگاه‌های ارائه‌دهنده خدمات به این قشر جمعیتی باید با شتاب بیشتری خدمات‌رسانی کنند، این در حالی است که با نبود نیروی جوان یا کاهش تعداد نیروهای جوان در یک کشور، طبیعتاً خدمات‌رسانی‌ها نمی‌تواند به نحو شایسته انجام شود. از سوی دیگر با معضل کفیل کاری هم روبه‌رو خواهیم شد، بدین معنا که تمام بار تکفل در بیشتر خانواده‌ها بر دوش یک نفر که نیروی جوان تراست، خواهد افتاد.

به گفته او، روند سالمندی جمعیت، حالت زایشی دارد و این تفکر به نسل‌های بعدی هم منتقل می‌شود، با نبود نیروی جوان در یک جامعه، نشاط اجتماعی هم